

8. Griechisch-Orthodoxes Patriarchat von Antiochia // Stiftung Pro Oriente [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pro-oriente.at/?site=ok00020304> (дата звернення 19.02.2018).
9. Griechisch-orthodoxes Patriarchat von Jerusalem // Stiftung Pro Oriente [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pro-oriente.at/Jerusalem/> (дата звернення 19.02.2018).
10. Koptisch-Orthodoxe Kirche // Stiftung Pro Oriente [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pro-oriente.at/Koptisch_Orthodoxe_Kirche/ (дата звернення 19.02.2018).
11. Ökumenisches Patriarchat von Konstantinopel // Stiftung Pro Oriente [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pro-oriente.at/Konstantinopel/> (дата звернення 19.02.2018).
12. Syrian-Orthodox Patriarchate of Antioch and all the East // World Council of Churches [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oikoumene.org/en/member-churches/syrian-orthodox-patriarchate-of-antioch-and-all-the-east> (дата звернення 19.02.2018).
13. Syrisch-Orthodoxe Kirche // Stiftung Pro Oriente [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pro-oriente.at/Syrisch_Orthodoxe_Kirche/ (дата звернення 19.02.2018).
14. The Eastern Catholic Churches – Annuario Pontificio 2017. // CNEWA: A Papal Agency for Humanitarian and Pastoral Support [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cnewa.org/source-images/Roberson-eastcath-statistics/eastcatholic-stat17.pdf> (дата звернення 19.02.2018).

УДК 27-875.26

Шепетяк Олег. Християнство франків: формування вектору Європейської цивілізації

***Анотація.** У статті проведений аналіз процесу християнізації Західної Європи і роль франків у цьому складному процесі. Основою європейської цивілізації є християнство. Християнізація європейських народів була складним і неоднозначним процесом. Більшість германських народів, які оселилися на території Європи, прийняли християнство в його аріанському варіанті. Головним чинником, який забезпечив домінування католицизму в Західній Європі та витіснення аріанства, стало політичне домінування франків та підкорення ними інших германських народів. Зміни династій Франкського королівства та переміни політичної карти Європи відіграли важливу роль у європейській християнізації. У статті підкреслена особлива роль двох франкських королів - Хлодвіга і Карла Великого в процесі поширення католицького християнства у Європі. Аналізу цих перипетій релігійної історії Європи присвячена ця стаття.*

***Ключові слова:** християнство, католицизм, франки, аріанство, Європа.*

***Abstract.** In the article of Oleh Shepetyak "The Christianity of Franks: the Formation of the Vector of European Civilization" is analyzed the Christianization of Western Europe and the Rolle of Franks in this difficult process. The basis of the European civilization is Christianity. The Christianization of the European peoples was a difficult and ambiguous process. Many Germanic peoples, which settled down in Europe, had accepted the Christianity in its Arianism version. The main factor, which caused the domination of Catholic Church in Western Europe and the crowning out of the Arianism, was the political domination of the Franks and the Frank's conquest of the Germanic peoples. The changes of the dynasties of Frank's*

Kingdom and the change of Europa's political map Євзону had played very impotent role in the Christianization Europa's. In the article is highlighted special role of two Frank's Kings Clovis and Charles the Great in the Process dissemination of Christianity in Europe. The analyze of these facts of the religious history Europe's is the object of this article.

Key words: Christianity, Catholicism, Franks, Arianism, Europe.

Вступ. Раннє Середньовіччя стало періодом формування європейської історії. Саме в цей період до Європи переселилися германські народи та почали формування власної державності на противагу Римській імперії. Германці розселилися на теренах всієї Західної Європи і навіть опанували терени над Північною Італією. Ключовим цивілізаційним чинником германського світу стала християнізація германців. Більшість германських племен прийняли християнство в його аріанському варіанті. Визначальним чинником переорієнтації західного християнства стала християнізація франків, які в період царювання Хлодвіга прийняли нову релігію в її католицькому варіанті. Розростання імперії франків та поглинання ними інших германських народів відбулося у період царювання Карла Великого. Політичне домінування франків призвело до перелому у релігійній мапі Західної Європи.

Предметом дослідження є історичні перипетії поширення політичного впливу франків у Західній Європі та спричинений цим фактом перелом у релігійній картині цього регіону, викорінення аріанства серед західних християн і роль франків у становленні домінування католицизму.

Виклад матеріалу дослідження. Визначну роль в історії християнської Європи відіграли франки, яких латинською називають Franci, французькою Francs, і німецькою Franken [8, p. 107-111] – група західних германських народів, етимологія назви яких достеменно невідома [9, p.1]. Франки не були єдиним народом, а об'єднанням низки германських племен. Франки, як племінне об'єднання, сформувались уже в середині III століття. Поступово вони заселили околиці ріки Рейн. Відносини франків із Римом склалися по-різному. Між ними то спалахували війни, то укладався мир. В мирні періоди франки масово служили в римській армії. Одному з франків – Магненцію [12] – вдалося навіть узурпувати владу в Римі та посісти імператорський трон у 350-353 роках. У 420 році частина франків перейшли на Захід від Рейну, де вони утворили власну гілку франкського народу. Цю гілку франків прийнято називати західними франками (або салічними франками (французькою – Francs saliens), від латинського "salis" (морський берег), оскільки вони займали прибережні території, що приблизно співпадають із теренами сучасних країн Бенілюксу. Ті франки, які залишилися на своїй відвічній землі, називалися ріпуанськими франками, від латинського "ripa"

(річковий берег), оскільки вони мешкали на берегах Рейну. Німці називають їх Rheinfranken (рейнські франки). Ріпуанські франки зберігали первіснообщинний лад та вели війни з алеманами. Натомість салічні франки організували власну державність та завоювали Галлію. В середовищі салічних франків сформувалось власне законодавство – Салічна Правда (Lex Salica) [10], а в середовищі ріпуанських франків – Ріпуанська Правда (Lex Ribuaría) [11].

Рання історія державності салічних франків окутана легендами. Франкські тексти повідомляють про імена перших трьох їх вождів - Фарамонда (420-428), Хлодіона (428-447) і Меровея (448-458). Однак сучасні дослідники вважають ці постаті легендарними. Наступний король салічних франків – Хільдерік (458-481) – був реальною персоною. Він був представником династії Меровінгів [3], ім'я якої походить від імені напівлегендарного короля Меровея. Його син і наступник – Хлодвіг I [2], який народився близько 466 року та у 481/482-511 роках був королем франків, провів численні війни, внаслідок яких об'єднав франків та інші германські народи під владою однієї корони. Коли Хлодвіг став королем, то під владою франків знаходилась тільки історична область Австразія (Північ Німеччини та Бенелюкс). Хлодвіг завоював Нейстрію (Північна Франція) у 486 році, Швабію в 502 році, Аквітанію в 507 році. А після його смерті франки завоювали Гасконь (531 рік), Тюрінгію (531 рік), Бургундію (533 рік), Прованс (536 рік), Фризію (734 рік), Септиманію (759 рік) та інші території. Королівство франків (Regnum Francorum), засноване Хлодвігом I не існувало довго як монолітне державне утворення. За германською традицією, Хлодвіг розділив свої володіння поміж своїми синами. Відтоді почались тривалі міжусобні війни франків, під час яких королівство то об'єднувалось, то розділялось. Поступово влада королів ставала все меншою і меншою. Реальна влада опинилась у руках майордомів (maior domus), тобто старших управителів королівського двору. Зрештою у 751 році майордом Піпін Короткий скинув останнього франкського короля з династії Меровінгів Гільдеріка III, та проголосив королем себе, основувши династію Каролінгів.

З династією Меровінгів тісно пов'язана історія християнської Європи. Християни серед франків з'являлися з найдавніших часів. Поширенню християнства серед франків сприяли контакти з Римською імперією та іншими германськими народами. Франки завойовували території, які колись належали Риму і на яких мешкали християни. Необхідно зазначити, що в місті Трір, яке певний час було центром східних франків, знаходиться найстарший в Європі катедральний собор. З Риму до франків проникало ортодоксальне християнство, а від інших германців – аріанське християнство. Однак самовільна християнізація була повільною і не перетворила франків у християн. Франки стали християнами в часи царювання Хлодвіга I. Король Хлодвіг I був двічі

одружений. Про першу дружину Хлодвіга I невідомо нічого: ані її імені, ані біографії. Другою дружиною короля стала вдова бургундського короля Гільдеріка II Клотільда [7, р.11], яка проголошена Церквою святою і вшановується всіма християнськими конфесіями. Клотільда була християнкою і, незважаючи на те, що більшість германців сповідували християнство аріанського напрямку, королева була католичкою. Завдяки Клотільді при дворі Хлодвіга знаходились багато християн. Більшість франків (і сам Хлодвіг) у той час були язичниками. У 496 році розгорілась війна між франками та алеманами. Війська Хлодвіга зазнавали поразки. Саме в цей момент Хлодвіг, який перебував у відчаї, почав молитися до християнського Бога. Раптово алемани відступили. Повернувшись із перемогою, Хлодвіг розповів Клотильді про все, що трапилось. Клотильда переконала короля прийняти християнство. Реймський єпископ, святий Ремігій охрестив Хлодвіга. Точна дата хрещення не повідомляється в історичних документах, а тому викликає дискусію. Однак найвірогіднішою датою вважається Різдво 498 року. За Хлодвігом охрестилися його військові, знать Зрештою християнство стало домінуючою релігією королівства франків.

Хлодвіг прийняв християнство в його ортодоксальному варіанті. Цей факт став визначальним для європейської історії. Більшість германських народів християнізувалися в аріанстві. Невідомо, якою була б Європа, якщо б і франки прийняли аріанство. Поширення влади франків й підкорення під їхню владу германських народів сприяло викоріненню аріанства та утвердження ортодоксального християнства.

Поступове послаблення династії Меровінгів призвело до зростання ролі франкських майордомів в політичному житті Європи. Останні роки правління Меровінгів збіглися з важливими релігійно-політичними подіями – поширенням мусульманської експансії в Іспанії. У VIII столітті мусульмани вторглися у південні райони сучасної Франції. Місцеві феодалі не змогли здолати мусульман, а франкські королі були занадто слабкими, щоб об'єднати навколо себе сили франків у цій війні. У 717-741 роках франкським майордомом був Карл Мартел [5], який і став лідером християнської коаліції у війні проти мусульман. 10 жовтня 732 року відбулась знаменита *битва при Пуатьє*, в якій армією франків керував Карл Мартел. В цій війні перемогли франки. Битва при Пуатьє, яку також називають *битвою при Турі*, була одним із найбільших моментів світової історії, оскільки саме ця битва зупинила експансію мусульман у Західній Європі та проклала демаркаційну лінію між християнським та мусульманським світом. Відтоді мусульманські землі не збільшувалися, а Халіфат почав зазнавати упадку. Окрім захисту християнської Європи від мусульманської експансії, *битва при Пуатьє* мала й деякі політичні наслідки. По-перше, вона встановила домінування франків у Європі на декілька століть. Встановлення франкського панування в Західній Європі

оформило долю континенту, а *битва при Турі* підтвердила це панування. По-друге, Карл Мартелл здобув славу захисника християнської Європи та найпопулярнішого політика Європи свого часу. В межах королівства франків *битва при Пуатьє* означала остаточний політичний перелом: першою людиною королівства став майордом, а король зберіг тільки пустий титул.

Смерть Карла Мартела у 741 році спричинила кризу влади і численні міжусобні війни. В результаті на піку могутності опинився молодший син Акрла Мартела Піпін Короткий. Отримавши реальну владу, Піпін у 750 році звернувся листом до Папи Захарії, в якому поставив питання про те, хто повинен носити корону: той, хто володіє реальною владою, а чи ж бездіяльний король.

Ситуація серед франків бентежила Папу, оскільки франки були католиками, і вони могли стати опорою католицизму серед германських аріан. Однак, через політичні смути, франки не тільки не могли відіграти свою історичну зовнішньополітичну роль, а й спричинювали страждання власному народу. За відсутності стабільності і порядку, народ перебував у злиднях і проливав кров на позбавлених сенсу полях бою. Папа Захарія відписав, що корону повинен носити той, хто має реальну владу. В 751 році Піпін скликав в Суасоні (Північна Франція) раду аристократії, на якій, на основі листа Папи, Піпін був обраний королем. В 752 році архієпископ Майнцу Боніфаций коронував Піпіна Короткого [6] на короля франків. Так, корона франків опинилася на головах представників нової династії – Каролінгів, які іменували себе в честь Карла Мартела. Піпін зумів об'єднати франкські землі під владою сильного короля та встановити лад у країні.

Найважливішим елементом політики Піпіна була його роль у житті Церкви. Римські Папи потерпали від постійного тиску лангобардів, які володіли Північною Італією та були аріанами. У 752 році, коли Піпін став королем, відносини лангобардів і Риму особливо загострилися. Папа Стефан у 754 році відвідав Піпіна і попросив у нього допомоги. Водночас Папа помазав Піпіна на короля, тобто повторив коронацію, утвердивши панування династії Каролінгів. У цьому ж 754 році Піпін вступив у війну з лангобардами, переміг їх і змусив зобов'язатися повернути Папі захоплені землі. Однак, як тільки франки повернулися з Італії, лангобарди знову почали атакувати Рим.

У 756 році Піпін здійснив другий похід на лангобардів, яким змусив їх відступити і компенсувати всі втрати Риму. Проведення під наглядом Піпіна чітких кордонів між королівством лангобардів і володіннями Папи Римського, стало утворенням у 756 році Папської держави, яка охоплювала численні території в Італії і проіснувала аж до об'єднання Італії. Внаслідок цього Папська держава була ліквідована. Проблема Папської держави вирішилась аж у 1929 році, коли між Папою Пієм XI та

урядом Беніто Муссоліні був підписаний Латеранський конкордат. Відповідно до цього документу був утворений Ватикан – невеличка Папська країна.

Перед своєю смертю (768 рік) Піпін розділив королівство між двома своїми синами - Карлом і Карломаном. Між братами склалися важкі відносини. Карломан відмовлявся надавати військовому підтримку Карлу під час війн, чим створював небезпеку для єдності королівства. Найгострішими у їхніх відносинах були питання відносин із Папою. Карломан вважав за доречне підтримувати добрі відносини з лангобардами, а Карл – з Папою. Врешті ситуація настільки загострилась, що обидва королі почали готуватись до міжусобної війни. Проблему вирішила тільки передчасна смерть Карломана у 771 році. Карл відразу ж завоював спадок брата і став єдиновладним правителем франків. Відомий під іменем Карл Великий (Carolus Magnus) [1], він став символом об'єднаної Європи раннього середньовіччя. Карлу вдалось завоювати навколишні германські герцогства, суттєво збільшивши свої володіння.

Смерть Піпіна Короткого та підтримка Карломана підштовхнула лангобардів у черговий раз виступити проти Папи. Коли Карл став єдиновладним правителем, він виступив на захист Папства. В 774 році Карл завоював королівство лангобардів. Цим він утвердив спокій Риму та розширив власні володіння. Карл також приєднав до своєї країни Баварію і Саксонію. Наслідуючи свого діда і батька, Карл презентував себе захисником Церкви, особливо коли Рим відчував тиск Візантії.

У 800 році відбулась знаменна подія в історії Європи. В тому році Карл Великий відправився до Риму, щоби захистити Папу Лева III від придворних інтриг. На Різдво, коли Карл був присутній на Месі, Папа підійшов до нього і одягнув на нього імператорську корону, проголошуючи його імператором Риму. Так з'явилося два римські імператора - Карл і візантійський імператор, жоден із яких не володів Римом. У Візантії в той час правила імператриця Ірина. Папа намагався одружити Ірину та Карла, щоби об'єднати в такий спосіб християнський світ. Однак переворот у Візантії, внаслідок якого Ірина втратила владу, перешкодив цьому. Наступний візантійський імператор Никифор I не визнав коронації Карла. Офіційно Візантія признала за Карлом імператорський титул у 812 році, однак регулярно висловлювала закиди щодо законності його коронації.

Завоювання Карла сприяли поширенню християнства. Всюди, де поширювалась влада Карла, імператор намагався допомогти у процесах християнізації. Особливо це стосувалося саксів, які з-посеред усіх народів імперії найбільше противились владі франків і християнізації. Завдяки імператору Карлу Європа була об'єднана в одній вірі. Саме він заклав ідею об'єднаної Західної Європи. Карл помер у 814 році, залишивши величезну імперію та мир і спокій у Європі. Його наступником став його син

Людовік I Благочестивий, який залишався імператором до своєї смерті у 840 році. Імператор Людовік присвятив довгий час свого правління утвердженню імперії, створеної його батьком, посиленню імператорської влади, знешкодженню бунтарів та впорядкуванню державних справ. Безперечно, Людовік не відмовився від війн: як внутрішніх, так і зовнішніх. Проте його війни не мали такого вагомого значення, як війни його попередників. В церковній політиці Людовік дотримувався принципів, закладених Карлом Великим. Єдина риса його політики, яка його вирізняє, – це церковна реформа. Імператор захоплювався ідеями святого Бенедикта, і намагався впровадити їх у життя. Він ініціював кілька Помісних Соборів, ціллю яких стало встановлення бенедиктинських правил для монахів і духовенства його країни. Людовік відзначався особливою побожністю. Під кінець життя він відійшов від державних справ і всеціло віддавався молитві. За царювання Людовіка в імперії франків відбулась низка Помісних Соборів, на яких сформувались франкські особливості католицького богослов'я.

Імператор Людовік був двічі одружений. Від першої дружини, Ірменгарди, з якою імператор одружився в 794 році, у нього народилися три сини: Лотар, Піпін і Людовік, та три дочки. Коли у 818 році померла Ірменгарда, Людовік у 819 році одружився вдруге з Юдит Баварською, яка народила йому дочку Гізелу і сина Карла. Імператор розділив свою Імперію між своїми синами від першої дружини. Однак, Піпін, який став королем Аквітанії, помер у 838 році, тобто на два роки раніше, ніж Людовік Благочестивий. Це стало причиною перерозподілу імперії між Лотарем, Людовіком і Карлом. Внаслідок цього імперія франків після смерті Людовіка I Благочестивого була розділена між його трьома синами. Втім, без конфліктів не обійшлося. Намагаючись вирішити проблему спадку Людовіка, його сини у 843 році уклали Верденський договір, яким закріпили поділ імперії франків [4]. Відтоді імперія більше ніколи не відновлювалася, а її частини визначили поділ Західної Європи до сьогодні.

Західна частина імперії (Західно-Франкське королівство) дісталася молодшому сину Людовіка Карлу II Лисому. До цього королівства відійшли більшість земель сучасної Франції. Так, Карл II став засновником французької гілки Каролінгської династії, яка правила у Західно-Франкському королівстві до 987 року, коли помер король Людовік V Лінивий (Louis V le Fainéant) – останній західно-франкський король із династії Каролінгів. Людовік V не мав дітей. Після його смерті корона перейшла Гуго Капету (Hugues Capet), який у 987 році встановив нову династію – Капетинги (Capétiens).

В історичній науці вкоренилася традиція правителів із династії Капетингів називати королями Франції, тобто з коронацією Гуго Капета у 987 році Західно-Франкське королівство перетворилося у Францію. Династія Капетингів правила до 1328 року і в офіційній французькій

історії вважається третьою правлячою династією Франції після Меровінгів і Каролінгів. Після смерті Людовіка V його дальші родичі зберегли дворянські титули. Останній представник французької гілки Каролінгів – Оттон, герцог Нижньої Лотарингії (французькою: Otton de Basse-Lotharingie, німецькою: Otto von Niederlothringen) – помер у 1012.

Отже, французька гілка Каролінгів втратила французьку корону у 987 році зі смертю короля Карла II і зникла у 1012 році зі смертю герцога Оттона.

Східна частина імперії (Східно-Франкське королівство) дісталася дісталась сину Людовіка I Благочестивого від першого шлюбу Людвігу II Німецькому (Ludwig II der Deutsche), який правив королівством до своєї смерті у 876 році. У склад Східно-Франкського королівства увійшли більшість земель сучасної Німеччини і Австрії. Династія Каролінгів у Східно-Франкському королівстві правила до 911 року, коли помер Король Людвіг IV Дитя (Ludwig IV das Kind). Людвіг IV став королем у шестирічному віці, а помер, коли йому виповнилося 18 років, не залишивши потомства. З його смертю німецька вітка Каролінгів втратила корону.

Найстаршому сину Людовіка Благочестивого Лотару I (німецькою: Lothar, французькою: Lothaire) дісталось Серединне Франкське королівство, до складу якого увійшла полоса земель від Фризії до Провансу та Італія. Як старший син Людовіка Благочестивого, Лотар I отримав титул імператора. Лотар помер у 855 році, а свої володіння він, як і його батько, розділив між трьома синами. Старшому сину – Людвігу II – дістались франкські володіння в Італії і титул імператора. Середущий син – Лотар II – отримав північну частину королівства. Ця частина отримала назву – Лотарингія від імені Лотара II. Молодший син – Карл – став королем Провансу. Карл помер у 863 році бездітним. Лотар II помер у 869 році. Хоч він і мав сина Гуго, однак цей син народився від другого шлюбу, при цьому Лотар II не мав законного розлучення з першою дружиною, а тому діти від другого шлюбу вважалися незаконними і не могли претендувати на успадкування трону. Людвіг II помер у 875 році, не залишивши сина-спадкоємця. Так, зі смертю синів Лотара I зупинилася лотарингська гілка Каролінгів. На відміну від Західно-Франкського та Східно-Франкського королівств, які стали окремими державами, Серединне Франкське королівство стало предметом розбратів між німцями і французами. Франкське королівство в Італії почало нову сторінку своєї історії, незалежно від франків. Прованс врешті увійшов до складу Франції, а Лотарингія перетворилась в окреме герцогство, яке було предметом тривалих територіальних претензій німців і французів. Сьогодні територія Лотарингії розділена між Нідерландами, Бельгією, Люксембургом, Францією та Німеччиною. Назва "Лотарингія" збереглась тільки для невеликої частини середньовічного герцогства Лотарингія, яка сьогодні належить Франції.

Висновки. Франки відіграли ключову роль в історії Західної Європи як у політичному, так і в релігійному житті. Об'єднання величезних територій під владою Хлодвіга і його навернення було найбільшим успіхом християнізації Європи, а хрещення Хлодвіга в ортодоксальному християнстві поклало край аріанській ересі та визначило майбутнє домінування католицизму в Західній Європі. Династія Каролінгів, яка замінила заснованих Хлодвігом Меровінгів, стало опорою Церкви в Європі. Карл Великий презентував себе захисником Церкви та присвячував багато уваги християнізації європейських народів. Коронація Карла на імператора у 800 році призвела до остаточного політичного поділу між Сходом і Заходом Європи. Розподіл імперії франків після смерті Людовіка Благочестивого стало підставою територіального поділу Західної Європи, який з певними змінами зберігся й до сьогодні.

Список використаних джерел

1. Barbero A. Karl der Große. Vater Europas. – Stuttgart: Klett-Cotta, 2007.
2. Becher M. Chlodwig I. Der Aufstieg der Merowinger und das Ende der antiken Welt. – München: C.H.Beck, 2011.
3. Bleiber W. Das Frankenreich der Merowinger. – Wien: Böhlau, 1988.
4. Brühl C. Die Geburt zweier Völker. Deutsche und Franzosen (9.-11. Jahrhundert). – Köln: Böhlau Verlag, 2001.
5. Fischer A. Karl Martell. Der Beginn karolingischer Herrschaft. – Stuttgart: Kohlhammer, 2012.
6. Gobry I. Pépin le Bref. – Paris: Pygmalion, 2001.
7. Hartmann M. Die Königin im frühen Mittelalter. – Stuttgart: Kohlhammer, 2009.
8. Jarnut J. Germanisch. Plädoyer für die Abschaffung eines obsoleten Zentralbegriffes der Frühmittelalterforschung. // Die Suche nach den Ursprüngen. Von der Bedeutung des frühen Mittelalters. / Hrsg. von Walter Pohl. – Wien, 2004.
9. Murray A.C. From Roman to Merovingian Gaul: A Reader. – Broadview Press, 2000.
10. Roll H.-A. Zur Geschichte der Lex Salica-Forschung. – Aalen: Scientia, 1972.
11. Sohm R. Über die Entstehung der Lex Ribuarica. – Weimar: Verlag Hermann Böhlau, 1866.
12. Zeisel W.N. The Revolt of Magnentius (AD 350–353). – Chicago, 1967.

УДК 27-558.3-053.2

Санніков Сергій. Фактори і процес формування дитячого хрещення у християнстві III століття (за працями Орігена, Іполіта Римського, Тертуліана, Кипріяна)

Анотація. У статті проводиться аналіз текстів донікейських Отців, які показують сприйняття ними водного хрещення. Зокрема, розглядаються праці чотирьох видатних богословів, що писали свої праці в III ст. – Орігена, Іполіта Римського, Тертуліана і Кипріяна. На підставі їхніх текстів, що відбивають розуміння водного хрещення в різних регіонах Римської імперії (Грецький Схід – Олександрія, латинська Африка – Карфаген та Рим), проводиться вивчення процесу формування дитячого хрещення (педохрещення), який активно проходив у цей період.